

TÜRKİYE GENELİNE İLİŞKİN VERİLER YAKIYOR!

I. Karadeniz'de Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu Makina Mühendisleri Odası Trabzon Şubesi sekreteryalığında düzenlendi...

I. Karadeniz'de Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu, TMMOB Makina Mühendisleri Odası adına Trabzon Şubesi'nin sekreteryalığında 16-17 Kasım 2007 tarihleri arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi Prof. Dr. Osman Turan Kültür ve Kongre Merkezi'nde düzenlendi.

Sempozyumda; MMO Yönetim Kurulu Sekreteri ile Karadeniz Teknik, Gazi, Rize ve Giresun Üniversitelerinin Rektörlerinin katılımıyla "Kalkınma ve Üniversiteler" konu başlığı altında bir panel oturumu yapıldı. Sempozyumda ayrıca; "Bölgede Balıkçılık, Tarım ve Turizm", "Bölgedeki Potansiyel Sanayileşme Alanları ve Araçları", "Bölgenin Katı Atık Yönetimi ve Çözüm Önerileri", "Karadeniz'in Enerji Koridoru Olmasının Muhtemel Fayda ve Sorunları", "Bölgenin Çevre Sorunları ve Çözüm" konu başlıkları altında yapılan 6 oturumda 25 bildiri sunuldu.

Sempozyumun açılış konuşmaları Makina Mühendisleri Odası (MMO) Trabzon Şube Başkanı Osman Gökhan Bali, MMO Yönetim Kurulu Başkanı Emin Koramaz, Trabzon Valisi Nuri Okutan, Trabzon Belediye Başkanı Volkan Canalıoğlu ve Karadeniz Teknik Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Selahattin Köse tarafından yapıldı.

MMO Trabzon Şube Başkanı O. Gökhan Bali: "SANAYİLEŞME HAMLESİ KARADENİZ'E 20 YIL GEÇİKMELİ GELDİ"

Sempozyum açılışında konuşan MMO Trabzon Şube Başkanı Osman Gökhan Bali, Karadeniz Bölgesi'nin resmi kaynakların verilerine göre sanayi sektöründe Doğu Anadolu Bölgesi'nden sonra en az gelişmiş bölge olduğunu kaydetti. Bu durumun yarattığı en önemli sonucun istihdam sorunu olduğunu dile getiren Bali, Karadeniz Bölgesi'ndeki

sanayileşme hamlesinin gecikmeli olarak 80'li yıllarda başladığına dikkat çekerek; Bölgede bu tarihten itibaren yaşanan gelişmelere değindi. Bali şöyle konuştu: "Ülkemizde 1960'lı yıllardan sonra başlayan sanayileşme hamlesi, bölgemizde 80'li yıllara kadar uzayan bir gecikme süreci yaşamıştır. Planlı bölgesel kalkınma çalışmalarının ilki; Devlet Planlama Teşkilatı ile Japon JICA firmasının 1999 tarihinde başlattığı DOKAP projesi olup, bunu takiben Çevre ve Orman Bakanlığı'nın 2006 yılında başlattığı Ordu'dan Artvin iline kadar 1/100.000 ölçekli ÇDP (Çevre Düzeni Planı) ve AB-TR-90 bölgesel kalkınma programlarıyla, bölge ekonomisine yön verilmeye çalışılmıştır. Ulusal sanayi politikalarında; sağlıklı sanayi için çevre ve altyapı sorunları da dikkate alınarak organize sanayi siteleri ve küçük sanayi siteleri kurulmuş, ilerleyen süreçte teknolojik gelişmelerin takibi için bazı organize sanayi bölgeleri bünyelerinde teknoparklar oluşturulmuş, ayrıca üniversite-sanayi iş birliği kapsamında teknokentler kurulmuştur. Bölgemizde ve ilimizde tarıma dayalı iş kolları, endüstriyel tarım ürünlerimiz fındık ve çay, balıkçılık, orman ürünleri, gıda sektörü, makine imalat ve çelik konstrüksiyon, metal işleme ve yan sanayi, KOBİ ağırlıklı iş kolları mevcuttur. Turizm, sağlık ve eğitim yatırımları son yıllarda önemli ölçüde ivme kazanmış, özellikle ilimiz fuarlar ve kongre turizminde de önemli bir atılımın içine girmiştir."

KOBİ'ler Bilimsel ve Teknolojik Gelişmelerle Desteklenmeli

Konuşmasında ülke sanayisinde KOBİ'lerin ulusal ekonomiye yaptıkları katma değer çok önemli bir yer tuttuğunu vurgulayan Bali, KOBİ'lerin istihdama yaptıkları katkılar ve büyük işletmelere ara mal üretimi açısından önem kazandığını belirtti. KOBİ'lerin devlet teşviki ile birlikte teknolojik ve bilimsel gelişmelerle de desteklenmesi gereğine işaret eden Bali, bu konuda ilgili meslek odaları ile kamu kurumları ve üniversitelere de görevler düştüğünü dile getirerek; "AR-GE ve inovasyon çalışmalarının sektörde etkin bir şekilde uygulanması teknopark ve teknokentlerin etkin ve aktif bir şekilde faaliyete geçirilerek sanayi sektörüne katkısı sağlanmalıdır. Bu konuda ilgili meslek odalarına, kamu kurumlarına ve üniversitelere önemli görevler düşmektedir. Uluslararası ticari arenada yarışmak istiyorsak; tüm sanayi sektöründe AR-GE altyapısı kurulmalı,

inovasyon ulusal düzeyde oluşmalı, özgün ürün tasarımı ile fason üretim ve taşeronlaşmadan kurtulmalı, ürünlerimizle marka olmalıyız. Sanayileşmenin en önemli parametrelerinden biri de enerjidir. Enerji ihtiyacımızı ülke kaynaklarından en yüksek verim alarak karşılamalıyız. Ürün maliyetini etkileyebilecek en önemli unsur enerji maliyetleridir. Ülkemiz ve özellikle bölgemiz önemli bir enerji koridoru konumundadır. Bölgemiz akarsu kaynaklarının etkin kullanımıyla kendi enerjisini üretebilecek ve ülke ekonomisine katma değer sağlayabilecek yeterli doğal kaynaklara sahiptir. Bunu çok iyi değerlendirmeliyiz. Karadeniz'deki petrol rezervleri ve hidrojen enerjisi konusunda da gerekli teknik çalışma yapılmalıdır. Gittikçe rezervleri azalan, çevreye olumsuz etkileri olan fosil yakıtlar yerine yenilenebilir enerji kaynaklarını etkin bir şekilde kullanmalıyız” şeklinde konuştu.

Küreselleşme sürecinin Türkiye'de tarımı bitirdiğini kaydeden Emin Koramaz; “Tarımın GSMH'ye katkısı 1963'te yüzde 35'lerde iken; günümüzde yüzde 10'lara inmiştir. Tarımda çalışanların toplam istihdama oranının yüzde 66,1 olduğu Karadeniz açısından Türkiye geneline ilişkin bu genel veriler çok yakıcıdır. “Ağnigi” reklamlarının insanı gülümseticiliği bir yana; Türkiye sanayisi, tarımı ve Karadeniz işte bu nedenlerle kavrulmaktadır” şeklinde konuştu.

Makina Mühendisleri Odası Başkanı Emin Koramaz: “TÜRKİYE GENELİNE İLİŞKİN VERİLER ÇOK YAKICI”

Sempozyum açılışında konuşan Makina Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Emin Koramaz, Türkiye'nin genel ve bölgesel planlama, kalkınma yaklaşımlarını birinci dereceden etkileyen genel ve uluslararası bağlama değinme isteğini belirtti. Bu bağlamın planlama, sanayileşme, tarımın geliştirilmesi, çevrenin korunur ve yaşanabilir kılınması ile kalkınma süreçleriyle uyumu açısından stratejik bir öneme sahip olduğunu kaydeden Koramaz; küreselleşme olgusunun özellikle son 17 yıldır gelişmekte olan ülkelerin ekonomisini her düzeyde etkilediğinin altını çizdi. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin tüm artı değer ve zenginliklerine el konulduğunu, özelleştirme uygulamaları ile ülkelerin sanayisinin, tarımının, ormanlarının, madenlerinin, kamusal varlıklarının ve kültürel miraslarının talan edildiğini bildiren Koramaz; devletin toplumsal alandan çekilerek, yurttasına sunmak zorunda olduğu en temel hizmetlerden eğitim, sağlık ve sosyal güvenliğin de ticari alana açıldığına dikkat çekti. Koramaz, Türkiye'de 24 Ocak Kararları ile birlikte başlayan bu süreç ve sonuçları konusunda şöyle konuştu: “Ülkemizde 24 Ocak Kararları ve 1980'li yıllardan itibaren neo-liberal bir değişim ve dönüşüm süreci yaşanmaktadır. Bu dönüşümün başlıca iki sonucu tarım ve sanayide yaşanan gerilemedir. En özet haliyle söyleyeyim; 1980 sonrası uygulanan ekonomik politikalarla Türkiye genelinde sübvansiyonlar kaldırılmış, KİT yatırımları durdurulmuş, sabit sermaye yatırımlarında gerileme yaşanmış, kaynak tahsisinin piyasalar yoluyla

sağlandığı bir sanayi modeline geçilmiştir. Yalnızca 1986'dan bu yana yatırımlarda yüzde 75 azalma yaşanmış, sanayi artık öncü bir sektör olmaktan çıkmıştır. Bunlar ve izlenen özelleştirmeler, para-finans-rant politikaları ile 'sanayisizleştirme' olarak tanımlanabilecek bir süreç yaşanmıştır. Sanayide üretim teşvik edilmemekte, özellikle ara malı ve yatırım malı üreten sektörler taşeronlaşmaya teşvik edilmektedir. Bu arada enerji, maden, demir çelik, petrokimya tesisleri gibi temel sanayi kuruluşları özelleştirilmiş; tarım, orman alanları ve kültürel miras yağmaya açılmıştır. Bütün özelleştirmelerin toplam geliri 29 milyar 949 milyon dolar olmuş; ancak bu gelirin önemli bir kısmı özelleştirme giderlerine harcanmıştır. Bu politikalarla Türkiye'nin dış borçları bugün 226 milyar dolara, cari açığı ise 40 milyar dolara ulaşmıştır. Cari açığın GSMH'ye oranı yüzde 8,6'ya çıkmıştır. Dış borçların GSMH'ye oranı yüzde 50'ye yaklaşmıştır. Tarımda ise 1980 sonrasında tarımsal destekler ile tarımsal ürünlerin fiyatları baskı altına alınmış, Dünya Ticaret Örgütü, IMF ve Avrupa Birliği ile yapılan anlaşmalarda tarımsal iç desteklerin azaltılması ve uluslararası tekellerin iç pazara girişi kolaylaştırılmıştır. 1999'da IMF'ye verilen taahhüt ile de arz fazlası ürünlere verilen tarımsal destekler yüzde 70 azaltılmıştır. 1980 sonrası 24 ürüne indirilmiş olan tarımsal destekli devlet alımlarının sayısı 8 ürüne düşürülmüştür. 'Doğrudan Gelir Desteği'ne dayalı tarımsal fonların yüzde 75'i büyük toprak sahiplerine kaynak aktarımı olarak gerçekleştirilerek, özellikle küçük üretici mağdur edilmiştir. Tarıma yapılan yatırımlarda 1960-1980 arasında devlet payı yüzde 40 iken; 2006 yılı sonunda

etkinlikler

yüzde 9'dur. Türkiye'de tarıma bütçeden yüzde 2,5 pay ayrılırken, AB'de bu oranın yüzde 40 olması çok düşündürücüdür. Sonuçta tarımın GSMH'ye katkısı 1963'te yüzde 35'lerde iken; günümüzde yüzde 10'lara inmiştir. Tarımda çalışanların toplam istihdama oranının yüzde 66,1 olduğu Karadeniz açısından Türkiye geneline ilişkin bu genel veriler çok yakıcıdır. "Ağanigi" reklamlarının insanı gülümseticiliği bir yana; Türkiye sanayisi, tarımı ve Karadeniz işte bu nedenlerle kavrulmaktadır. Bunu sizler ve üreticilerimiz çok iyi biliyorlar."

Bölgelerin Kaderi Uluslararası Güç ve Piyasalara Terk Ediliyor

Özellikle son 17 yıldır "küreselleşme-yerelleşme" şeklinde ifade edilebilecek olan bu sürecin, bölgesel kalkınma dahil kalkınma ve planlama yaklaşımlarını dışlayıcı yeni "uyum yasaları" eşliğinde Türkiye'ye dayatıldığına dikkat çeken Koramaz, "Bunun izlerini planlamanın evrildiği noktadan da anlayabiliriz" dedi. 1996-2000 yıllarını kapsayan 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın merkezi plandan bölgesel projelere geçme eğilimini yansıttığını, 2001-2005'e ilişkin 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın ise Avrupa Birliği ile iş birliği doğrultusunda bölgesel programların uygulanmaya başlanması ve bölgesel "kalkınma ajansları"nın kurulmasını öngördüğünü belirtti. Burada dikkat çeken noktanın, merkezi planlardaki merkezi kaynak aktarımının yerini, "yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişmelere" bırakması olduğunu vurgulayan Koramaz, şöyle konuştu: "Bir anlamda 'her koyun kendi bacağından asılır' denilerek bölgelerin kaderi ulusal ve uluslararası güç ve piyasalara terk edilmektedir. Önce ertelenip sonra 2007-2013 için 7 yıllık olarak hazırlanan 9. Planda ise kalkınma değil; 'gelişme eksenleri' öngörülerek bu yaklaşım daha da somutlanmıştır. Kısacası 1980 sonrasında izlenen bölgesel gelişme politikaları adım adım yeni bir çerçevede ele alınmış ve ülkemizin kalkınma sorunlarının çözümü için 'girişimcilik ruhunun ve kapasitesinin geliştirilmesi' gibi piyasacı yaklaşımlarla 'bölge kalkınma ajansları'na dek gelinmiştir."

Dört Yılda Faiz Harcamaları İle İki Tane GAP Bitirildi

Karadeniz'de sanayileşme ve çevre sorunlarını birlikte ele alırken, izleyicilere Trakya ve GAP bölgesel deneyimleri ile ilgili de kısa bilgiler aktarmak istediğini dile getiren Koramaz; bu bilgilerin Karadeniz'in gereksindiği sanayileşme ve tarımsal gelişme ile çevre bütünlüğü ve bir üst düzeyde de bütünsel planlama yaklaşımına katkıda bulunmasını umduğunu ifade etti. GAP'ın 1989 yılında "Entegre Kırsal Kalkınma Projesi" olarak oluşturulduğunu ve 2005 yılında tamamlanmasının hedeflendiğini anımsatan Koramaz, planın sonradan uluslararası güçlere açılarak parçalı kılındığını,

1995 yılında gözden geçirilerek "Sürdürülebilir İnsani Kalkınma Planı"na; 2002 ve sonrasında ise "ABGAP Bölgesel Kalkınma Planı" olarak neredeyse bir AB projesine dönüştürüldüğüne dikkat çekti. Projenin tamamlanmasının 2010 yılına ertelendiğini vurgulayan Koramaz, "Projenin tamamlanma yılının 2005'ten 2010'a ertelenmesine karşın tamamlanması için şu an gerek duyulan kamu yatırım finansmanı 39 milyar YTL'dir ve bu miktarın tamamen aktarılmayacağı anlaşılmaktadır. Zira 2006 yılı sonuna kadar 23 milyar YTL harcama yapılmıştır. Oysa Türkiye'nin yalnızca 2002-2006'da faiz harcamaları için harcadığı 184,3 milyar dolarla iki tane GAP ve birkaç tane de DOKAP ve DAP'ın bitirilebileceğine ayrıca dikkat çekmek gerekir" dedi.

Süreç Kesintiye Uğradı

Konuşmasında önceki dönemlerde düzenlenen Trakya'da Sanayileşme ve Çevre Sempozyumunun bölgesel bir plana dönüştüğünü gururla belirtmek istediğini dile getiren Emin Koramaz, sempozyumların Türkiye'de bir ilke zemin hazırlayarak, iki ayrı Çevre Düzeni Planının hazırlanmasına öncülük ettiklerini belirtti. Koramaz, yaklaşık 10 yıllık zaman diliminde bölgesel sorunların ve çözüm yollarının oluşturulması amacıyla bakanlıklar, valilikler, belediyeler, gönüllü kuruluşlar ve meslek odaları tarafından onlarca yerel etkinliğin yapıldığını, parti ayrımı olmaksızın neredeyse tüm Trakya milletvekillerinin sorunlara ve önerilere değişik dönem, düzey ve kapsamda sahip çıktıklarını ifade etti. Bu gelişmelere bağlı olarak 1999 yılında Trakya Üniversitesi tarafından Trakya Bölgesel Plan Eşgüdüm Uygulama Araştırma Merkezi'nin kurulduğunu, yine aynı yıl III. Sempozyumun açılışında Çevre Bakanlığı ile Trakya Üniversitesi arasında Ergene Havzası Çevre Düzeni Planı Protokolü'nün imzalandığını kaydeden Koramaz, Planın henüz hazırlanma aşamasında olduğu 2002 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile Trakya Çevre Sorunları Çözümü Hizmet Birliği'nin kurulduğunu, bu Birliğin 2004 yılında Trakya Kalkınma Birliği (TRAKAB) adını aldığını belirtti. Bu planların kesintiye uğrama süreçlerine ve nedenlerine de değinen Koramaz; "Fakat ne yazık ki planların onaylanması sonrasında planla ilgili kesimler arasında yaşanan tartışmalar; yetki kiskançlıkları, bakanlıklar arasındaki yetki karmaşası, bölgesel plan yapma ve uygulama deneyiminin olmaması, yol gösterecek merkezi bir plan ve onun bir parçası olarak ulusal bir sanayileşme ve tarım politikasının olmaması, Trakya'nın İstanbul sanayisinin arka bahçesi olarak görülme eğilimleri gibi birçok faktörden dolayı bu süreç kesintiye uğramıştır. Kuşkusuz Trakya'daki birimlerimizin çalışmaları sürmektedir. Gerektiğinde Odamız

yetkilileri bu çalışmalarını sizlere zaman olarak daha geniş ortamlarda aktaracaklardır” şeklinde konuştu.

Alt Bölgesel Projelere Geçişle Merkezi Planlama Geriletildi

GAP ve Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP) dışında şu an Türkiye’de bölgesel kalkınmaya yönelik üç ayrı projenin mevcut olduğunu kaydeden Koramaz, üçünün de Karadeniz ile ilgili olduğuna dikkat çekerek, bu projelerin Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP) ve Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi olduğunu dile getirdi. “Bu projelere ilişkin yapılacak genel değerlendirmede, Dünya Bankası, Uluslararası Kalkınma Ajansları ve Avrupa Birliği ile Amerika’dan Japonya’ya kadar uluslararası sermayenin aktif olarak devreye girdiği, merkezi planlamadan bölgesel ve hatta alt bölgesel projelere geçişle merkezi planlamanın geriletildiği mutlaka gözetilmelidir” uyarısında bulunan Koramaz, “Samsun, Amasya, Tokat, Çorum illerini kapsayan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi, ‘çevreye duyarlı, rekabetçi’ bazda tanımlanmakta ve merkezi ABD’de bulunan bir şirket tarafından yürütülmektedir. Esasen bölge analizi düzeyinde bir projedir. Zonguldak, Bartın, Karabük Bölgesel Gelişim Projesi ise KARDEMİR özelleştirmesiyle zayıflayacak olan bu illerin ekonomik-sosyal yapı analizi ve özel sektör için yeni yatırım alanlarının geliştirilmesi eksenli olarak gündeme gelmiştir. Odamızın özelleştirilmemesi için aktif hukuk mücadelesi verdiği ERDEMİR’in özelleştirilmesinin ardından sıranın Türkiye Taşkömürü Kurumu’na getirileceği proje belgelerinde belirtilmektedir” dedi.

Karadeniz’in Plan ve Kalkınma Arayışları İle Türkiye Geneli Arasında İlişki Kurulmalı

DOKAP’ın Karadeniz’in en geri kısmı için farklı bir anlam taşıdığına dikkat çeken Koramaz; Ordu, Giresun, Gümüşhane, Bayburt, Trabzon, Rize ve Artvin olmak üzere 7 ili kapsayan bu planın, 10 program altında 52 projeyi kapsadığını vurguladı. Konuşmasının sonunda projenin bütçesi ve uygulanma şekli hakkında bilgi veren Koramaz, şöyle konuştu: “DOKAP ile ilgili en önemli sorun; 2020’ye kadar gerçekleşmesi beklenen toplam yatırım miktarı olan 46,3 doların, kamu eliyle gerçekleşmesi öngörülen miktarının 17,7 milyar dolar olmasıdır. Bunun da yalnızca 146 milyon doları sanayi ve ticaretin

desteklenmesine, 34 milyon doları ise kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi ve yoğunlaştırılmasına ayrılacaktır. Toprak ve su kaynakları yönetimine ise 531 milyon dolar ayrılacak, DOKAP Kalkınma Kurumu/Ajansına ise 4 milyar 768 milyon dolar ayrılacaktır. 2002-2006 döneminde teşvikli yatırımların bölgelere dağılımında Karadeniz, yedi bölge içinde yüzde 7 ile 5’inci sırada yer almaktadır. Bu durumda DOKAP’ta sorun olarak saptanan tarım ürünlerinde tek ürüne bağımlılığın giderilmesi ve sanayinin oluşum ve gelişimi gereken düzeyde yaşanmayacak, ajans kurumsallaşması bölgenin gelişiminin önüne geçecektir. Bölgeler arası sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında; eğitim kademeleri, okullaşma, sağlık, kişi başına sanayi katma değeri, kırsal nüfus başına tarımsal üretim değeri, altyapı yatırımları, içme suyu ve asfalt yol, elektrik tüketimi ve diğer refah göstergelerinin tamamı itibarıyla Karadeniz genelinde 5’inci sıradadır. Bu nedenle DOKAP için gerekli kamu kaynaklarının yaratılmasının yanında bölgenin bütününe ilişkin kapsamlı bir planlama ve kaynak tahsisi de gerekmektedir. Bütün bunları Karadeniz’in sorunları ile diğer bazı bölgeler ve Türkiye’nin sorunları, atılması gereken adımlar arasındaki yakın bağları göstermek için dile getirdim. Karadeniz’in plan ve kalkınma arayışları ile Türkiye geneli merkezi plan, sanayileşme ve kalkınma ihtiyacı arasında bir ilişki kurmazsak, Karadenizliler’e karşı suç işlemiş oluruz. Küreselleşme süreç ve politikalarının ekonomik, siyasal, toplumsal, kültürel gibi tüm düzlemlerde yıkım ve tahribatlarına karşı durabilmek için öncelikle, ülkemizin stratejik öngörüyle tüm alanlarda, tüm sektörlerde ve bölgelerde kendi ulusal politikalarını oluşturması gereğine dikkat çekerek sözlerimi bitirmek istiyorum.”

I. KARADENİZ'DE SANAYİLEŞME VE ÇEVRE SEMPOZYUMU SONUÇ BİLDİRGESİ YAYIMLANDI

TMMOB Makina Mühendisleri Odası adına Trabzon Şubesi yürütücülüğünde düzenlenen “I. Karadeniz’de Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu”, 16-17 Kasım 2007 tarihlerinde Trabzon’da Karadeniz Teknik Üniversitesi Prof. Dr. Osman Turan Kültür ve Kongre Merkezi’nde gerçekleştirilmiştir. Sempozyumda “Kalkınma ve Üniversiteler” konulu bir panel gerçekleştirilmiş; “Bölgede Balıkçılık, Tarım ve Turizm”, “Bölgedeki Potansiyel Sanayileşme Alanları ve Araçları”, “Bölgenin Katı Atık Yönetimi ve Çözüm Önerileri”, “Karadeniz’in Enerji Koridoru Olmasının Muhtemel Fayda ve Sorunları”, “Bölgenin Çevre Sorunları ve Çözüm” başlıklı 6 oturumda 25 bildiri sunumu yapılmış, son bölümde de bir “Değerlendirme Oturumu” yapılmıştır.

Sempozyumumuzda genel hatlarıyla aşağıdaki değerlendirmeler dile getirilmiştir.

Türkiye’deki genel ve bölgesel planlama ile kalkınma yaklaşımlarını birinci dereceden etkileyen ülkedeki mevcut durum ve uluslararası bağlam; planlama, sanayileşme, tarımın geliştirilmesi, çevrenin korunur ve yaşanabilir kılınması ve kalkınma süreçleri açısından büyük bir öneme sahiptir.

Küreselleşme süreçleri gelişmekte olan ülkelerin ekonomisini etkilemekte, sanayi yatırımlarında azalma, tarımda yıkım sonucunu vermektedir.

Türkiye’de 24 Ocak Kararları ve 1980’li yıllardan itibaren uygulanan planlama, yatırım, üretim, sanayileşme ve sosyal devlet anlayışını dışlayan özelleştirmeci politikalarla ülkemizde önemli bir dönüşüm süreci yaşanmış, bunun başlıca iki sonucu tarım ve sanayideki gerilemede somutlanmıştır.

Sanayi artık sanayileşme, kalkınma ve istihdam odaklı değildir. Sanayide üretim teşvik edilmemekte, özellikle ara malı ve yatırım malı üreten sektörler taşeronlaşmaya teşvik edilmektedir. Enerji, maden, demir çelik, petrokimya tesisleri ve diğer temel sanayi kuruluşları özelleştirilmiş; tarım, orman alanları ve kültürel miras yağmaya açılmıştır.

Yine 1980 sonrasında tarımsal destekler ile tarımsal ürünlerin fiyatları baskı altına alınmış, Dünya Ticaret Örgütü, IMF ve Avrupa Birliği ile yapılan anlaşmalarda tarımsal iç desteklerin azaltılması ve uluslararası tekellerin iç pazara girişi kolaylaştırılmıştır. 1999’da IMF’ye verilen taahhüt ile de arz fazlası ürünlere verilen tarımsal destekler % 70 azaltılmıştır. 24’e düşmüş olan tarımsal destekli devlet alımlarının sayısı 8’e düşürülmüştür.

Toplam sabit sermaye yatırımlarında 1963’te % 10’un üzerinde yer alan tarım, bugün eksilere yaklaşmış olup; 2006-2010 arası “Tarım Stratejisi”nde % 1’in altına düşmemesine çalışılacağı belirtilmektedir. 1990’da tarımın Türkiye genelinde milli gelir içindeki payı % 17, 2006’da ise % 9’dur. Türkiye’de bütçenin % 2,5’i tarıma ayrılmıştır. 1980’de % 57,3 olan tarımsal ürün ihracı % 3 seviyelerine inmiştir.

Bu gelişmeler, bölgesel kalkınma dahil kalkınma ve planlama yaklaşımlarını dışlayıcı yeni “uyum yasaları” eşliğinde yaşanmıştır. 1996-2000 yıllarını kapsayan 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı, merkezi plandan bölgesel projelere geçme eğilimini yansıtmıştır. Bu durum GAP’ın yanı sıra Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP), Doğu Anadolu Gelişim Projesi (DAP) ve Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi’nde görülmektedir.

2001-2005 ve 2007-2013 dönemlerine ilişkin 8. ve 9. Planlarda Avrupa Birliği ile işbirliği doğrultusunda bölgesel programların uygulanmaya başlanması ve bölgesel “kalkınma ajansları”nın kurulması öngörülmüş; merkezi planlardaki “merkezi kaynak aktarımı”nın yerine, “yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişme ortamının oluşturulması”

eşliğinde bölgelerin uluslararası güç ve piyasalara açılışı benimsenmiştir.

9. Planda bütün bölgesel plan ve projeler için “Bu projeler, GAP hariç olmak üzere; sadece sektörel tahsisler kapsamında sınırlı finansman imkânı bulabilmiştir” denilerek, “kaynak tahsisi”nde içine düşülen açmaz dile getirilmiştir.

Özetle; 1980 sonrası bölgesel gelişme politikaları yeni bir çerçevede ele alınmış, “girişimcilik ruhunun ve kapasitesinin geliştirilmesi” gibi piyasacı yaklaşımlarla “bölge kalkınma ajansları”na dek gelinmiştir. Danıştay tarafından yürütmesi durdurularak Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması kararı verilen “kalkınma ajansları”, merkezi planlama ve kalkınmayı dışlamaktadır. Ulusal, bölgesel, yerel kalkınmada devletin etkin müdahalelerde bulunmasını dışlayan ajansların altyapıyı geliştirme gibi bir görevlerinin bulunmaması, Türkiye geneli için olduğu gibi Karadeniz açısından da uyarıcı olmalıdır.

Bugün Karadeniz ile ilgili üç ayrı proje mevcuttur. Bunlar: Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı-DOKAP ve Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi'dir. Samsun, Amasya, Tokat, Çorum illerini kapsayan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi, “çevreye duyarlı, rekabetçi” bazda tanımlanmakta ve merkezi ABD'de bulunan bir şirket tarafından yürütülmektedir. Bölge analizi düzeyinde bir projedir.

Zonguldak, Bartın, Karabük Bölgesel Gelişme Projesi de KARDEMİR'in özelleştirmesiyle zayıflayacak olan bu illerin ekonomik-sosyal yapı analizi ve özel sektör için yeni yatırım alanlarının geliştirilmesi eksenli olarak gündeme gelmiştir. Odamızın özelleştirilmemesi için aktif hukuk mücadelesi verdiği ERDEMİR özelleştirmesinin ardından sıranın Türkiye Taşkömürü Kurumu'na (TTK) getirileceği proje belgelerinde belirtilmektedir.

DOKAP ise Karadeniz için farklı bir anlam taşımaktadır. Ordu, Giresun, Gümüşhane, Bayburt, Trabzon, Rize ve Artvin olmak üzere 7 ili kapsayan bu plan, 10 program altında 52 projeyi kapsamakta; ancak özel bir sanayi ve tarım öngörüsü

bulunmamaktadır. “Ana ulaşım altyapısının geliştirilmesi, çok amaçlı su kaynakları ile toprak mülkiyeti ve kullanımının iyileştirilmesi, mahalli idarelerin güçlendirilmesi”, bölge kalkınmasındaki ana unsurlar olarak belirtilmektedir.

DOKAP için 2020'ye kadar gerçekleşmesi beklenen toplam yatırım miktarı 46,3 milyar dolar; kamu eliyle gerçekleşmesi öngörülen miktar ise 17,7 milyar dolardır. Bu miktarın da yalnızca 146 milyon doları sanayi ve ticaretin desteklenmesine, 34 milyon doları kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi ve yoğunlaştırılmasına ayrılacaktır. Toprak ve su kaynakları yönetimine ise 531 milyon dolar ayrılacak, DOKAP Kimliğini Oluşturma Programı Yatırımı, resmi adıyla DOKAP Kalkınma Kurumu/Ajansı'na ise 4 milyar 768 milyon dolar ayrılacaktır.

Bu durumda DOKAP'ta sorun olarak saptanan tarım ürünlerinde tek ürüne bağımlılığın giderilmesi ve sanayinin oluşumu ve gelişimi gereken düzeyde yaşanmayacak, “ajans kurumsallaşması” bölgenin gelişiminin önüne geçecektir.

Karadeniz'in bütününe ilişkin durum da iyi değildir. 1970-75 yıllarında Karadeniz'den dışarıya 627 bin 741 göç yaşanmış, 1975-1980 döneminde 491 bin 59, 1980-1985 döneminde 520 bin 791, 1985-1990 döneminde de 780 bin 228 göç yaşanmıştır. Kentleşme oranının % 49,3 olduğu Karadeniz, ülke ortalaması olan % 64,9'dan geridedir. Tarımsal desteklerin azaltılmasıyla fındık üreticisi büyük darbeler almıştır. 2002-2006 döneminde teşvikli yatırımların bölgelere dağılımında Karadeniz 7 bölge içinde % 7 ile 5'inci sırada yer almaktadır.

İstihdamın sektörel dağılımı, tarımın egemen olduğunu göstermektedir. Tarımda çalışanların toplam istihdama oranı % 66,1; sanayide % 7,29; ticarete % 5,97'dir. Türkiye genelinde çalışanların toplam istihdama oranının en düşük olduğu bölge % 27 ile Karadeniz'dir. İller ve bölgelerarası gelişmişlik durumu açısından Karadeniz, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini gösteren endeks değerleriyle ülke ortalamasının altında kalmaktadır. Bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında; eğitim kademeleri, okullaşma, sağlık, kişi başına sanayi katma değeri, kırsal nüfus başına tarımsal üretim

etkinlikler

değeri, altyapı yatırımları, içme suyu ve asfalt yol, elektrik tüketimi ve diğer refah göstergelerinin tamamı itibarıyla Karadeniz genelinde 5'inci sıradadır.

Karadeniz'in endeks değeri itibarıyla Türkiye ortalaması üzeri olan iller ise Bolu, Zonguldak, Karabük ve Samsun'dur. Ancak Türkiye geneli birinci derece gelişmiş iller sıralamasında Karadeniz'den hiçbir il bulunmamaktadır. İkinci derece gelişmiş iller grubuna Karadeniz'den yalnızca Zonguldak ve Bolu girmektedir. Üçüncü derece gelişmiş iller grubuna ise yalnızca 6 il girmektedir. Bunlar: Karabük, Samsun, Amasya, Trabzon, Rize ve Artvin'dir. Dördüncü derece gelişmiş iller grubuna da Bartın, Kastamonu, Sinop, Ordu, Giresun, Tokat illeri girmektedir. Beşinci derece gelişmiş iller grubunda ise Bayburt ve Gümüşhane yer almaktadır.

Türkiye geneli gelişmişlik sıralamasında Karadeniz illerinin durumu ise şöyledir: Bolu 14'üncü, Zonguldak 21'inci, Karabük 27'nci, Samsun 32'nci, Rize 37'nci, Trabzon 38'inci, Amasya 39'uncu, Artvin 43'üncü, Düzce 45'inci, Çorum 46'ncı, Giresun 50'nci, Kastamonu 51'inci, Bartın 55'inci, Sinop 57'nci, Tokat 61'inci, Ordu 62'nci, Bayburt 66'ncı sıradadır.

Bu nedenle gerek DOKAP gerekse Karadeniz'in bütünü için gerekli kamu kaynaklarının yaratılması öncelikli bir gereklilik olmaktadır. Bu noktada Sempozyumumuz aşağıdaki önerileri kamuoyunun dikkatine sunmaktadır:

- ✓ Bölge için kapsamlı analiz eşliğinde bir Master Plan çalışması yapılmalı ve sektörel öncelikler tespit edilmelidir.
- ✓ Bölgesel planlamada DPT, bölge kamu kurumları, üniversiteleri, meslek odaları, sanayi ve ticaret odalarının işbirliği tesis edilmelidir.
- ✓ Bölgesel planlama yaklaşımları, merkezi planın bir uzvu olarak şekillenmelidir.
- ✓ Karadeniz için kamu öncülüğünde bir sanayileşme stratejisi gerekmektedir. Bunun temel unsurlarını;
 - Emek ve kaynak yoğun sanayilerin desteklenmesi,
 - Sanayi/sektör ve ürün çeşitliliğine dayalı bir sanayileşme politikası izlenmesi, teknoloji yoğun sanayilere özel yatırım yapılması,
 - Sektörel çeşitlilik, KOBİ'lerin iç ve dış piyasada rekabet edebilirliği ve büyük ölçekli üretim birimlerinin oluşturulmasıdır.
- ✓ AR-GE altyapısını kurmak ve geliştirmek için Mesleki-Teknik Eğitim ile mühendislik eğitimine gereken önem verilmeli; AR-GE çalışmalarında meslek odaları-üniversite-sanayi iş birliği tesis edilmelidir.
- ✓ Devlet ve sanayi kesimi bölgeye yatırım yapmama

tutumunu gözden geçirmeli; bölgenin kalkınması ekonomik ve sosyal açılardan planlanmalı ve kamu etkin bir şekilde devreye girmelidir. Bölgeye yönelik kamu harcamaları ciddi bir şekilde artırılmalıdır.

- ✓ Kamu İktisadi İşletmeciliği yaşama geçirilmelidir.
- ✓ Bütçe dışında devlet özel fonlarla bölge kalkınmasına aktif katkı yapmalıdır.
- ✓ Bölge dışına göç, istihdama yönelik özel-kamu yatırımları yoluyla engellenmelidir.
- ✓ Kamu ve özel girişimin verimli kılınması için kamu tarafından eğitim ve teknoloji desteği verilmelidir.
- ✓ Bölgesel gelişme programının uygulanabilmesi ve sanayinin yaygınlaştırılması için basit; ama köklü başlangıç şartlarının oluşması, yani arazi kullanımı, kentleşme ve imar disiplinini sağlayacak mevzuatın elden geçirilmesi ve tavizsizce uygulanması sağlanmalıdır.
- ✓ Tarımla ilgili ülkemiz aleyhine olan uluslararası anlaşmalar gözden geçirilmelidir.
- ✓ Yeni bir tarım politikası tanımlamak gerekmektedir. Tarımsal destekler ve fındık tarımında devlet desteği artırılmalı; fındık alımlarında konjonktürel ve politik etkenler devre dışı bırakılmalıdır.
- ✓ Fiskobirlik'e politik müdahale yapılmamalıdır.
- ✓ Küçük üreticiler desteklenmeli; tek ürüne bağlı küçük üretici özel olarak desteklenmelidir.
- ✓ Altyapı hizmet ve yatırımları bazı il ve ilçelere bölgesel büyüme odağı oluşturacak şekilde özel olarak yoğunlaştırılmalı, il ve ilçeler arasındaki etkileşim artırılmalıdır.
- ✓ Yerel yönetimlerce yerleşim birimlerine altyapı, ulaşım ve çevre sorunları konusunda çözümler üretilmeli; planlı, sağlıklı kentleşmenin koşulları ilgili meslek odalarıyla birlikte oluşturulmalıdır.
- ✓ Çevre politikaları: Su kirliliği ve kontrolü, katı ve tehlikeli atıkların kontrolü, toprak kirliliği ve kontrolü, erozyonun kontrolü, iklim değişiklikleri ve sera gazı salınımının kontrolü, deniz kirliliğinin kontrolü, biyolojik çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesi, temiz üretim teknolojilerinin kullanılması, doğal kaynakların korunması ve kullanımı, çevre dostu yerli, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı eşliğinde tanımlanmalıdır.

TMMOB
Makina Mühendisleri Odası